

УДК 37:061.231(477)

Остапівська І.І.

*аспірант II-го року навчання (без відриву від виробництва)
спеціальність 13.00.01 - "Загальна педагогіка та історія педагогіки"
асистент кафедри теорії і методики природничо-математичних дисциплін
початкової освіти Волинського національного університету ім. Лесі Українки*

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПЛАСТОВОЇ МЕТОДИКИ ВИХОВАННЯ

Волинський національний університет ім. Лесі Українки

РЕЗЮМЕ

У статті коротко подано історичну та методичну базу виникнення пластової виховної методики та структуру молодіжної організації "Національна скаутська організація України – Пласт". Описано форми та методи роботи і подано ефективність їх використання у вихованні дітей, підлітків та молоді. Також у роботі проілюстровано цінність пластових методів роботи під час організації та провадження виховного процесу та зроблено наголос на використанні їх педагогами у процесі вдосконалення власних особистих якостей та професійних навиків.

Ключові слова: Пласт, скаутинг, виховання, самовдосконалення, підлітки, діти, проба, розвиток.

Остапівская И.И.

АКТУАЛЬНІСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПЛАСТОВОЙ МЕТОДИКИ ВОСПИТАНИЯ

РЕЗЮМЕ

В статье коротко подана историческая и методическая база возникновения пластовой воспитательной методики и структура молодежной организации "Национальная скаутская организация Украины – Пласт". Описаны формы и методы работы, подана эффективность их использования в процессе воспитания детей, подростков и молодежи. Также в работе проиллюстрирована ценность

пластовых методов работы во время организации и осуществления воспитательного процесса и сделано ударение на использовании их педагогами в процессе совершенствования собственных личных качеств и профессиональных навыков.

Ключевые слова: Пласт, скаутинг, воспитание, самоусовершенствование, подростки, дети, проба, развитие.

Ostapivska I.I.

THE TOPICALITY USES OF PLAST METHODS OF EDUCATION

SUMMERY

The history and methodical base of origin of plast educate methods and structure of youth organization "National scouting organization of Ukraine – Plast" is shortly given in the article. Forms and methods of work, efficiency of their use in the process of education of children, teenagers and young people are given and described. The value of plast methods of work during organization and realization of educate process are illustrated and accented on the use these methods by the teachers in the process of perfection of the own personal qualities and professional skills.

Keywords: Plast, scouting, education, self-perfection, teenagers, children, proba, development.

У нас довгий час не було власної держави. Тому й не існувало потреби у вихованні справжніх громадян: українців не за документами, а за внутрішньою сутністю. Із здобуттям незалежності постала потреба створення нової генерації людей, котрі культивуватимуть у своєму розвитку потяг до самовдосконалення та почуття патріотизму. На сучасному етапі для її задоволення повинні активно працювати і державні і суспільні інститути та формації: сім'я, освітні заклади, державні установи, громадські організації. У статті ми зупинимось на діяльності молодіжної організації "Національна скаутська організація України – Пласт".

Постановка проблеми у загальному вигляді. В Україні перед освітянами постала ціла низка проблем, котрі потребують негайного вирішення. Однією з них є підбір та запровадження максимально ефективних методів виховної роботи із

сучасними дітьми, підлітками та молоддю. Саме це й спричинило вибір теми нашої статті "Актуальність використання пластової методики виховання".

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. У процесі розгляду даного питання ми ознайомились із цілим рядом методичних праць, наукових досліджень, публікацій у періодичних та неперіодичних виданнях. Теми та зміст цих публікацій стосувались переважно загального опису та аналізу навчально-виховної цінності Пласту, його методик, структури, дослідженню історії організації та персоналій. Ґрунтовні дослідження присвячені історії Пласту, роботи організації на різних етапах, діяльності його членів знаходимо у Б.Савчука, О.Сича, Ю.Візітів, В.Окаринського. Методико-виховну діяльність описують М.Артиш, Ю.Жданович, А.Зайченко, О.Кравченко, Р.Охрімчук. Методи роботи з молоддю в процесі виховання здорового способу життя знаходимо у дисертації М.Окаринського та статтях Ю.Юзича. Загальні характеристичні відомості містять у роботи В.Москаленко та С.Диби. Значну увагу висвітленню та формуванню переліку рис, якостей, вмінь та навичок, котрі сприяють успішному вихованню на початках формування організації приділили увагу О.Тисовський, С.Тисовський, Ю.Старосольський, С.Левицький, І.Боберський. Особливої уваги заслуговують статті про виховання та розвиток особистості Л.Онишкевича, котрі систематично публікуються під псевдонімом "Старий Вовк" у журналі "Пластовий шлях". Приклади використання конкретних методик знаходимо у журналах "Пташеня", "Готуйсь", "В дорогу", "Юнак". Різноманітну довідкову і методичну інформацію, результати статистичних досліджень подано на пластовому Інтернет-порталі www.plast.org.ua.

Формування цілей статті. Метою нашої роботи є показ ефективності використання методів роботи Пласту в проведенні навчально-виховного процесу в цілому. Ілюстрація позитивного впливу членства в організації як на дітей, підлітків та молодь, так і на педагогів. Для досягнення поставленої мети ми ознайомились із відповідними літературними джерелами, результатами

досліджень, встановили наукові основи використання пластових методик та їх обґрунтування з точки зору педагогіки, психології, педагогіки, філософії та інших наук, вивчили досвід роботи організації, вели власні спостереження, на практиці застосовували пластові методи виховання та аналізували отримані результати, приймали участь у тренінгових, навчальних, виховних заходах Пласту.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наш час значно збільшився тиск на дитину різноманітних зовнішніх факторів. Науково-технічний прогрес, урбанізація, різноманітні соціокультурні та політичні процеси докорінно змінили характер спілкування особистості. Ці фактори значно розширили спектр та збільшили інтенсивність її зв'язків із світом, людьми, суспільством. Як свідчить практика, збільшення кількості зовнішніх зв'язків є благом тільки до певної межі, а далі відбувається перенасичення, яке має зворотний результат: особистість не встигає глибоко проникати у сутність кожного відношення. Взаємини стають формальними і поверховими, з'являються втома, душевний дискомфорт і напруга. Школярі та студенти просто не встигають зорієнтуватися у бурхливому вирі життя, котре їх оточує. З одного боку – освітні заклади і батьки з їхніми "потрібно", з іншого – різноманітні пропозиції для "приватного" пізнання світу. Педагогам, у свою чергу, не вистачає часу відповідно зреагувати, виробити навчально-виховну стратегію у кожному конкретному випадку. Результатом такого тиску є значне гальмування розвитку, втрата цікавості до пізнання нового, зниження творчого потенціалу та, подекуди, вибір неправильних пріоритетів, цілей.

Сьогодні значно зросли вимоги навчальних програм, але діти та підлітки залишились тими самими. Як і раніше учні шести-десяти років ще не мають виробленого аналітичного мислення, вони продовжують думати образними поняттями, у них не сформувалась та, властива дорослим, світоглядна система і, що теж відіграє не останню роль, продовжується анатомо-фізіологічний розвиток. Підлітки знаходяться в активному пошуку способів самореалізації та самоідентифікації. Вони аналізують себе і порівнюють із ровесниками. Крім того

на дитину та підлітка будь-якого віку чатує чимало небезпек та "спокус". Не останнє місце серед них займають вулиця, телебачення та неякісні, жорстокі відео та комп'ютерні ігри, низькопробна інформація з Інтернету. На жаль, дорослі не завжди в змозі самотужки знівелювати згубний вплив цих факторів на дитину, запропонувати їй цікаве й корисне заняття. У цьому випадку їм на допомогу приходять різноманітні заклади позашкільної освіти, спортивні секції, дитячі клуби та гуртки, громадські дитячі і молодіжні організації та об'єднання. За розвиваючо-навчальним впливом ми можемо їх умовно поділити на такі групи:

1. Моновпливові – сприяють розвитку якогось одного вміння чи якості (спеціалізовані гуртки, спортивні секції, клуби);
2. Спрямованого впливу – розвивають ряд навичок та вмінь якогось певного напрямку ("школи мистецтв", певні дитячі організації та об'єднання);
3. Полівпливові – сприяють всебічному розвитку дитини (дитячі та молодіжні організації та об'єднання);
4. Релігійні організації та недільні школи (їх варто виділити в окрему групу).

Спочатку батьки, адже саме вони керують життям дитини, вибирають той вид дозвілля, який найбільше, на їхню думку, підходить та забезпечує захист від шкідливих факторів впливу і, у той же час є доступним. Підлітки та молодь, здебільшого, керуються власними схильностями та вподобаннями. Хорошим вибором є освітньо розвиваючі утворення третьої групи, тому що вони не лише дозволяють перебувати дитині у колективі своїх однолітків під постійною опікою старших, але й, що теж важливо, сприяють всебічному розвитку та виявленню певних прихованих здібностей і талантів з подальшим їх розвитком.

У радянські часи єдиними дитячими організаціями для дітей та молоді були жовтєнята, піонери та комсомол. Вони, без сумніву, мали великий вплив на розвиток та формування підростаючого покоління. Важко заперечити той факт, що під час виховання "онуків Ілліча" та "юних лєнінців" було розроблено та

адаптовано для кращої роботи багато методик та окремих прийомів. Проте мали місце й суттєві недоліки: членство у цих організаціях було обов'язковим для кожного. У методиці виховання невід'ємним компонентом був політичний аспект: з дитинства кожен змушений був засвоїти думку про те, що потрібно неодмінно вирости справжнім комуністом. Акцентування на політичному аспекті і всезагальний атеїзм, вносили значні обмеження на засоби виховання та навчання, а також створювали певні завади для повноцінного всебічного розвитку. Сьогодні вибір доступних дитячих і молодіжних організацій значно зріс, лівову частку серед них займають організації скаутського типу. Провідне місце серед них належить Пласту – Національній скаутській організації України (станом на травень 2008 р. вона нараховує понад 3,5 тисячі членів, дітей, молоді та невеликої кількості людей старшого віку). Її представники є в усіх областях та Криму [9].

Методологічною базою Пласту стали скаутський метод, розроблений англійцем Робертом Бейденом-Пауелом і традиції козацтва (зокрема, козацького підрозділу кубанських козаків-розвідників, котрий називався пластунами) та звичаї українського народу, елементи національної етнопедагогіки [2; 5; 6].

У одному із своїх інтерв'ю, котре було опубліковане англійським журналом "Listener" у 1937 році Бейден-Пауел так прокоментував фактори, які спонукали його створити нову власну виховну систему: "Насправді я не починав Бойскаутського руху, ця ідея непомітно з'явилась і розквітла сама.

Це розпочалося у 1908 році, але "вірус" скаутингу вразив мене задовго до того. Коли я був хлопчиком у Чертерхаус, мені було дуже цікаво робити пастки на кроликів у лісі, який знаходився за межами школи. Коли мені вдавалося впіймати тваринку (а це траплялося рідко), я смажив її і тим харчувався – так я жив.

Роблячи це я навчився непомітно підкрадатися, знаходити дорогу за орієнтирами, малювати шкіц та читати його, використовувати суху деревину для вогнища, розпалювати крихітну ватру без диму, яка не видавала мене набридливим вчителям; я мав заготовити дерен, щоб загасити вогонь і повністю замаскувати місце, поки не знайду затишного пляща, де я міг би заховатися і не

бути поміченим вихователями" [1]. Таким чином, сформувався один із принципів скаутського методу – життя в природі.

Крім того, важливими елементами, котрі об'єднують усі скаутські напрямки є патріотизм і прагнення до самовдосконалення та розвиток лідерських якостей, самостійності. "Вони були хорошими хлопцями і робили дуже гарні паради, слухалися наказів, підтримували чистоту тощо, але їх ніколи не вчили бути справжніми чоловіками, доглядати за собою, нести відповідальність. Вони не мали багато нагод вчитися за межами класу" [1], – так характеризував Бейден-Пауел сучасних йому юнаків. Саме для того, щоб усунути ці недоліки, котрі суттєво підривали авторитет його Батьківщини він розробляє свою навчально-виховну систему, котру називає скаутингом (*scout* англ. – "розвідник"). Засновник скаутингу, якого часто називають просто Бі-Пі, не вважав створену ним виховну систему чимось елітарним, доступним тільки "благородним", саме тому свій перший табір він організував у 1907 році на англійському острові Бравнс, що в графстві Дорсет для хлопців-підлітків різного соціального походження [2, 25; 5, 7; 6, 3]. Багато-хто із запрошених хлопчаків мав досить конфліктний характер, а деякі належали до категорії важких підлітків. Для розповсюдження та утвердження своїх ідей серед широкого загалу Бейден-Пауел пише та публікує у 1908 році книгу "Пластування для хлопців" (в оригіналі – "*Scouting for boys*"), котра швидко здобула популярність і, навіть, почала використовуватись у якості підручника для військових шкіл. Варто відмітити і той факт, що розроблена спочатку, як виключно "хлоп'яча", скаутська ідеологія та методика виховання, із певними корективами, припала до душі і юним англійським леді. Гайди (*girl guide*), так стали називатися дівчата-скаути, вперше постали перед широким загалом на скаутській зустрічі у 1909 році в Кришталевому палаці. Гайдівський рух очолила дружина Бейдена-Пауела леді Олав [1].

Бі-Пі був не єдиною людиною, котра захопилась розробкою та впровадженням якісно нової виховної методики. Принципи скаутингу (життя серед природи, виховання патріотизму та особистості, лицарська поведінка)

широко панували серед свідомої інтелігенції початку ХХ ст., а його ідеї, методи виховання (навчання та розвиток через гру і змагання) користувалися популярністю. У Бейдена-Пауела були численні соратники і багато послідовників. Одне із провідних місць належить відомому письменнику Ернестові Сетону Томпсону. Проживаючи у Канаді, куди його родина переїхала з Англії, він створював "індіанські організації", влітку мешкав із своїми вихованцями серед природи, вивчаючи поведінку птахів та звірів. Сетон Томпсон стверджував, що природа позитивно виховує людину, позбавляє її поганих рис та звичок, сприяє всебічному розвитку і спонукає до переосмислення сенсу життя. Іншим сучасником і послідовником Бейдена-Пауела був його співвітчизник Вільям Сміт, котрий організовував у Англії, так звані, "Бригади Хлопчаків" (в оригіналі – "*Boys Brigades*") [6, 6].

Слід відмітити той історичний факт, що розвиток скаутингу відбувався у період загальних політичних, культурних, соціальних та економічних змін. Кожна нація намагалась адаптувати скаутські ідеї до власних актуальних на той час потреб. Таким чином основна методика набувала нових та оригінальних організаційних форм та напрямків.

Перша активна хвиля захоплення скаутським рухом та розвиток і адаптація його ідей та методів роботи у світовому масштабі припадає на 1911-1912 роки. Найбільш імовірними причинами цього можна вважати той факт, що після видання книги Бейден-Пауела "Пластування для хлопців" потрібен був деякий час для її поширення та ознайомлення зі змістом і, що не менш важливо, появи розуміння того, що для розвитку держави та захисту інтересів, кожен народ потребує виховання загартованих фізично і духовно громадян-патріотів. Скаутинг давав для цього якнайкращі можливості. Адже, ще одним із основних скаутських принципів є патріотизм у широкому його розумінні та вірність своїй Батьківщині. Як пише О. Сич у книзі "Пласт: нарис витоків, історії, сьогодення": "Перші скаутські осередки виникають на Східній Україні – в Бахмацькому повіті на Катеринославщині (1909 рік), а в наступні роки також в Харкові, Луганську,

Ізюмі, Слов'янську. За винятком хіба бахмацького осередку, їх з величезною долею умовності можна було назвати українськими національними тільки з огляду на склад учасників цих скаутських дружин. У своїй діяльності керувалися вони книгою "Юный разведчик" і мали проросійський мілітарний характер.

Перші осередки українського скаутінгу пустили глибоке коріння і врешті прижилися в Галичині. Подих передвоєнного часу також поклав на них свій відбиток мілітаризованості. І це закономірно, адже основною проблемою для української суспільності було об'єднання нації та створення власної міцної держави" [6, 12-13]. Перші пластові гуртки виникли у Львові 1911 року, їх засновниками стали студент львівської Політехніки Іван Чмола, вчитель Петро Франко (син Івана Франка) та викладач Академічної гімназії доктор Олександр Тисовський ("Дрот") – головний ідейний натхненник [2; 5; 6]. Офіційною датою заснування вважають 12 квітня 1912 року, коли О. Тисовський привів до присяги перший пластовий гурток заснований при Академічній гімназії. (Сучасні пластуни відзначають 12 квітня як День народження Пласту та проводять до цієї дати різноманітні міроприємства і приурочують акції) [6, 12-13]. Таким чином, виникла якісно нова українська молодіжна організація, котра має своєю метою: "... сприяти всебічному і, зокрема, патріотичному вихованню та самовихованню української молоді на засадах християнської моралі; виховувати молодь як свідомих, відповідальних і повновартісних громадян місцевої, національної та світової спільноти, провідників суспільства на ідейних засадах Пласту. Щоб досягнути цієї мети, Пласт розвиває духовні, розумові, соціальні та фізичні здібності своїх членів; плекає і пропагує серед молоді традиції її предків і розуміння історії, культури та національних традицій..." [3, 2].

Найбільшого поширення Пласт набув на Галичині та Закарпатті. Історичні обставини змусили пластунів робити все більш активний наголос на військово-патріотичному вихованні, саме цей напрямок розвивав І.Чмола. У той період Україна перебувала у стані війни, її ділили між собою різні держави: Польща, Австро-Угорщина, Росія; тому пластуни вступали до лав УСС, УГА та УПА.

Серед них були Степан Бандера, Роман Шухевич, Олекса Гасин – ось лише кілька найбільш відомих імен пластунів військовиків. Активна громадянська позиція призвела до повної заборони Пласту наприкінці 30-х років минулого століття на всій території країни, та змусило більшість його активних членів емігрувати (таким чином Пласт продовжив своє існування у діаспорі) [2, 25-31; 6].

У той самий час відбувалась і структурно-адміністративна реформа. Формувались вікові (улади) та адміністративно виховні структури організації, розроблялись та вдосконалювались методи та форми роботи (слід відмітити, що цей процес триває і сьогодні). Перші ідеї відродження Пласту на Україні з'явилися 1989 року на державному рівні створилася Опікунська рада на чолі з академіком Ігорем Юхновським, у 1990 році уже відбуваються реєстрації у державних органах влади осередків Пласту, формуються перші виховні частини (гуртки) і проводяться табори, у 1991 році відбувається I-й Крайовий пластовий з'їзд (КПЗ), котрий офіційно показав, що Пласт повністю відновився на своїй батьківщині [2; 5; 6]. З цього часу діяльність організації на території України носить безперервний характер; показником цього є наявність пластових осередків у кожній області та Криму, постійне збільшення кількості членства, проведення не лише найрізноманітніших акцій і таборів на рівні краю, але й реалізація міжнародних проектів, активна співпраця з іншими організаціями, фондами владними та урядовими структурами [9].

На сьогодні Пласт діє на світовому рівні, найбільша кількість його представників є у 9 країнах світу (Австралії, Аргентині, Великобританії, Канаді, Німеччині, Польщі, Словаччині, США, Україні), котрі складають Конференцію українських пластових організацій (КУПО) із відповідними владними органами; у всіх державах-членах КУПО, їх називають *краями*, є свої власні керівні органи, проте їх функції, склад, права і обов'язки регулюються спільними вимогами (їх сформульовано у Статуті та відповідних правильниках), краї, в свою чергу поділяються на менші адміністративні утворення округи (обласний рівень) та станиці (рівень міста або району) [2, 33, 48-50; 3, 49]. Не дивлячись на таку велику

структурованість, можна сказати, навіть, певний бюрократизм, Пласт не є політичною організацією (пластуни приймають участь у політичному житті держави лише, як приватні особи), ця вимога обумовлена Статутом молодіжної організації "Пласт – Національна скаутська організація України" [9].

Оскільки членами Пласту – НСОУ є громадяни віком від 6 років (максимальний вік членів організації не обмежується), то зрозуміло, що їх світогляд, можливості, потреби, вподобання і зацікавлення дуже відрізняються залежно від віку. Для того, щоб впорядкувати та полегшити роботу і зробити пластування не лише цікавим алей корисним для людей будь-якого віку, а саме існування організації виправданим та корисним у Пласті запроваджений поділ за віком. Всього існує 4 вікових групи, їх називають *уладами*.

1. 6-10 років – Улад пластунів новаків/пластунок новачок (УПН);
2. 11-17 років – Улад пластунів юнаків/пластунок юначок (УПЮ);
3. 18-34 років – Улад старших пластунів/старших пластунок (УСП);
4. від 35 років – Улад пластових сеньйорів/сеньйорок (УПС) [2; 3; 4; 5].

Перші два улади є виховними, тобто для них проводяться різноманітні заняття згідно пластової програми, влаштовуються акції і табори. Члени УСП та УПС займаються у Пласті в основному виховною (так звані, *виховники*) та адміністративною роботою. Проте частина представників цих двох вікових груп складає, згідно останніх звітів, менше 25% [9], основними членами Пласту – НСОУ є новаки та юнаки. Саме для них і функціонує сьогодні організація.

Як вже було сказано вище, за відношення до виховання та навчання всіх пластунів можна поділити на тих, хто виховує і тих, кого виховують. Не секрет, що найбільш ефективною є освітня робота з малими групами. З цією метою юнаки та новаки групуються у новацтві *рої* (кілька роїв складають *гніздо*) та гуртки (кілька гуртків формують *курінь*) у юнацтві. Вихованням керують виховники: новацькі *братчики* або *сестрички*, юнацькі *друзі* чи *подруги*, за ефективну роботу гнізд та куренів відповідають *гніздові* та *зв'язкові* відповідно.

Для того, щоб мати змогу займатися із новацтвом чи юнацтвом кожен виховник повинен пройти відповідний кваліфікаційний вишкіл.

Чому саме Пласт так приваблює дітей та молодь? Відповідей може бути кілька. По-перше це сама концепція скаутингу, основні бейден-пауелівські постулати якої: "життя серед природи, лісівництво, лицарськість, рятування життя, витривалість, любов до своєї батьківщини" [6, 7], по-друге – можливість відчувати себе частиною спільноти, так зване "почуття банди", як писав Ю. Старосольський: "життя – як тільки це можливе – відбувається в такій банді. Це його світ, його суспільність. Там тільки він живе правдиво хлоп'ячим життям, не фальшованим, не удаваним, як часто в товаристві старших. Там він проявляє свою індивідуальність, ініціативу, провідницький хист. У своїй банді він переживає вимріяну пригоду, там він відважний – хоч де інде, може несміливий. В банді своє право, своя публічна опінія, що діє як преважний "соціяльний" тиск на спосіб поведінки, там – своє розуміння добра і зла..." [7], по-третє – перспектива постійного розвитку та самовдосконалення, можливість навчання ігровими засобами, і по-четверте – це особливе відношення між дитиною (новаком чи юнаком) та старшою людиною її виховником. Старші не вчать, у прямому розумінні цього слова, не акцентують увагу на своїх вікових, а значить і розумових та фізичних, перевагах, не створюють жорстких обмежень та перешкод. Виховники виконують спрямовуючу та контролюючу функцію, вказують шлях та спосіб досягнення потрібної мети та слідкують за безпечним та результативним її досягненням. Крім того, першим фактором, котрий приваблює дітей у Пласті, є його "яскравість" та певна "корпоративність" строгі та, разом з тим, барвисто-індивідуальні форми-однострої, чітко поставлені та гарно скоординовані "офіційні" заходи, різноманітні акції і табори.

За результатами досліджень, проведеними Ю.Жданович і Т.Алексєєнко, одним із факторів, які приваблюють дітей до Пласту, є виховники. Для дитини вчитель-вихователь є одним із зразків для наслідування [2, 106]. Саме орієнтуючись на нього, вони не лише вчаться, але і засвоюють моделі суспільної

поведінки. Тому педагогам важливо вміти правильно подавати наукові знання, розвивати вміння і навички, формувати світоглядні переконання. Проблеми, з якими часто стикаються вчителі, особливо – початківці, також носять і психологічний характер. Вони не можуть знайти спільної мови із учнями, почуваються невпевнено та скуто, бояться проявити творчість і уяву, а інколи – не мають достатньо розвинених таких особистих рис, як: наполегливість, терпіння і здатність до компромісів, старанність, уважність, відповідальність, точність, акуратність. Для цього потрібно й самим розвинути відповідні навички, оволодіти вміннями, сформувавши та застосовувати потрібні моделі поведінки [4].

На жаль, через високу насиченість програм у вищих навчальних закладах на усунення перелічених несприятливих факторів не вистачає часу. Для їх подолання, на нашу думку, доцільно використовувати самостійні види діяльності спрямованої на самовдосконалення та розвиток, і різні альтернативні способи самовиховання й особистісного росту, зокрема членство у дитячих та молодіжних організаціях, об'єднаннях, клубах та групах. Великий позитивний вплив на морально-етичний ріст особистості, підвищення ефективності використання особистого прикладу майбутніми вчителями є участь у Національній скаутській організації України – Пласт. Адже, її метою є сприяння всебічному і, зокрема, патріотичному вихованню та самовихованню української молоді на засадах християнської моралі.

У Пласті велику роль відіграє особа вчителя, наставника, пластового виховника – братчика чи сестрички. Тому, крім очевидних методів впливу на розвиток та виховання дітей, на пластових заняттях активно використовується і опосередкований метод впливу: виховання на основі власного прикладу. Виховники-наставники своїм стилем поведінки спонукають до наслідування, виховуючи у них позитивне ставлення до світу, прагнення до самовдосконалення та активності. Основними рисами, котрі притаманні виховникам, є, за визначенням О.Тисовського: терпіння, почуття гумору, тактовність, чутливість, справедливість та інші, котрі перегукуються із Пластовим законом (14 рисами, які

повинні бути притаманні кожному справжньому пластуна) [8]. Крім того, навчання і виховання ведеться з використанням принципу "рівний-рівному", це дає змогу майбутнім учителям не відриватися від розуміння дитячого світу, почувати себе комфортно під час спілкування із дітьми та підлітками, молодими людьми.

Починаючи із самого раннього віку 6-11 років, а потім протягом усього пластування дитина пізнає себе і навколишній світ, отримує різні вміння, виробляє у собі позитивні звички та навички (наприклад: робити добрі вчинки, сумлінно виконувати певні обов'язки, працювати над собою), гартує характер (розвиває розуміння потреби дотримуватися правил у грі, враховувати не лише власні бажання, але й брати до уваги потреби інших, поступатися і йти на компроміси). У цьому їй допомагають спеціально розроблені виховні програми, які подають найважливіші аспекти у легкодоступній та найбільш прийнятній для дітей формі – формі гри, недаремно іншою назвою Пласту є Велика гра. Підлітки, у свою чергу, мають змогу самостійно організовувати своє дозвілля. Готуючись до самостійного дорослого життя вони організовують та проводять певні елементи пластової програми для себе, своїх ровесників та молодших, а також – так звані, проекти заходи орієнтовані на загальне, наприклад: "Свято Миколая", "Гаївки" тощо.

На пластовому занятті дитина не лише вчиться виконувати ті чи інші дії, засвоює певні знання та навички, а, що саме головне, на підсвідомому рівні опановує ефективний метод виконання тої чи іншої роботи: робити все граючись. Пластуючи дитина одночасно і виховується, і вчиться, і розвивається, і, що також важливо, спілкується з однолітками та відпочиває.

Саме спираючись фізіологічні та психологічні особливості кожного віку складено новацьку та юнацьку виховні програми та підібрано відповідні для їх реалізації методи. Протягом новакування та юнакування пластун може здавати проби – погруповані за темами та рівнями складності загально-розвиваючі завдання з різних галузей людської діяльності (культура, історія, наука, туризм,

спорт тощо). Новацьких проб є п'ять, це дає змогу дитині кожного пластового року діставати вищий ступінь як підтвердження особистого росту. Юнацьких – три (крім того виділяють підготовчий етап: ступінь прихильника, та почесний – "Гетьманський скоб" або "Гетьманська вірлиця"). Знання та вміння із кожної ділянки розвиваються поступово, від простішого до складнішого, від проби до проби, що значно полегшує процес їх засвоєння [2; 3, 29-31; 5; 8].

Будь-яка проба є певною програмою діяльності. Це спеціально розроблена програма, за якою виховник працює протягом року. Він організовує і проводить із своїми вихованцями різні заняття (*сходини*), творить атмосферу, у якій вони граються, співають, розповідають і слухають, майструють і малюють, реалізують свої проекти. Кожні сходини – це тематично об'єднані різноманітні завдання, наприклад, якщо темою сходин є підготовка до вертепу, то їх програма може містити такі елементи: розповідь про виникнення і види вертепів (*гутірка*), малювання картинок із зображеннями вертепів (*майстерка*), підготовка театралізованого вертепу (вивчення пісень, знайомство із сценарієм вертепу, вибір персонажів). Кожні пластові сходини містять у собі, крім усталених ритуалів, певний секрет, цей елемент невідомого стимулює зацікавлення, заохочує до участі, одним словом, сприяє розвитку життєвої активності дитини та підлітка. Програма проби укладена так, що вона не ставить якихось надзвичайних вимог, натомість спонукає пластунів пізнавати світ і себе, наполегливо займатись самовдосконаленням. Проби, як також інші пластові програми, дають можливість для творчості дитини, підлітка та молодої людини, їх можна поширювати, ускладнювати, правда, у розумних межах, але виконаний мінімум, передбачений програмою, дає підстави надати її виконавцю вищий ступінь. Це є своєрідним визнанням особистих досягнень, що значно підвищує самооцінку, а значить сприяє розвитку впевненості у власних силах, стимулює до подальшої праці над собою. Для дітей та підлітків надзвичайно важливим є визнання: вони прагнуть похвали та вирізнєння, хочуть бути, якщо не першими у всьому, то, принаймні, не найгіршими. Взавши до уваги цей факт, на кожному занятті проводиться, так

зване точкування або "Хрестики і риси" [2; 3; 5; 7; 8], оцінки, які надаються "... за особливо сумлінне виконання якогось обов'язку, а зокрема, коли треба було подолати якісь труднощі; за чесну і справедливу поведінку у спортивній чи іншій грі; за дбайливість про красу і чистоту (одягу, кімнати і т.ін.); за активність і охоту у пластових заняттях; за те, що Тобі пощастило виконати щось особливо відважно, обережно, гарно чи швидко; за спостережливість, наприклад, у грах Кіма ..., а якби хтось при нагоді повіявся не цілком по-пластовому, ... повинен вписати йому відповідну кількість рисок. Вони, очевидно, поменшують його здобуті хрестики." [8, 201], різноманітні символічні оцінки, які характеризують рівень досягнень дитини на тому чи іншому занятті. Як бачимо, пластова методика має чимало різноманітних зовнішніх стимулів, щоб досягнути пробу (отримання певних балів-заохочень (*точкування*), нових нашивок на своєму однострої, можливість взяти участь у екскурсії чи крайовому таборі). Пластова програма є досить гнучкою, вона не обмежує особистої творчості, як виховника у створенні нових способів проведення занять, так і дитини у способі їх виконання.

Висновки та перспективи дослідження. Пласт сприяє різнобічному розвитку своїх членів, тобто формуванню цілісної гармонійної особистості, стимулює розвиток тих рис, котрі дозволяють дітям та підліткам комфортно почуватися в сучасному суспільстві, а педагогам максимально ефективно використовувати власний потенціал для навчання та виховання. Великим позитивом членства у організації, котрій сприяє розвитку особистості взагалі та рис, необхідних для майбутніх педагогів, є використання методу проектів та проб і вмілостей, для здобуття яких кожен повинен наполегливо та безперервно працювати. У Пласті кожен, а особливо виховники, займається самовихованням та самовдосконаленням, що позитивно впливає на розвиток особистості, а значить така людина має більший авторитет серед оточуючих. Крім того бачимо, що пластові методи виховання та навчання мають суттєвий вплив на розвиток дітей та підлітків, адже вони носять особистісну орієнтацію і відзначаються різноманітністю. Також значній їх ефективності сприяє те, що в основі кожного

методичного елемента лежать перевірених роками досвід та наукове обґрунтування теоретичних положень.

У перспективі дослідження нами планується детально розглянути різні форми впливу на розвиток світоглядних переконань дітей, підлітків та молоді у Пласті. Розкрити суть та структуру організації виховних кадрів НСОУ, методи навчання і підвищення рівня педагогічної майстерності виховників.

Література

1. "Будь готовий" – "Be prepared". Інтерв'ю з Бейденом-Пауелом, опубліковане у журналі "Listener" 1937 року // В дорогу: Журнал виховників юнацтва – 2004. – ч.1 – С. 2-5.
2. Жданович Ю.М. Виховання особистості у Пласті: Монографія / Ю.М. Жданович, Т.Ф. Алексєєнко – К.: ПП "Прспект-А", 2006. – 262 с.
3. Матеріали учасника крайового вишколу виховників УПЮ. м. Луцьк, 8-10 лютого 2002 р. – 56 с.
4. Остапйовська І. Членство у Пласті як позитивний фактор впливу на формування особистості майбутніх учителів початкових класів / Ірина Остапйовська // Наукові записки Вінницького державного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: // Збірник наукових праць / [ред.кол. М.І.Сметанський (голова), Г.О.Балл, Б.А.Брилін та ін.] – 2009 – вип. 27 – С.311-314.
5. Пласт: становлення особистості: Науково-методичний посібник / [А.Б.Зайченко, О.В.Кравченко, Р.М.Охрімчук та ін.]. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 220 с.
6. Сич. О. Пласт: нарис витоків, історії, сьогодення / Олександр Сич – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1999. – 76 с.
7. Старосольський Ю. Велика гра. Гутірка про ідею й методу пластування: <http://www.upu7.plast.org.ua/download.php> (17 листопада 2009 р.)
8. Тисовський О. Життя в Пласті: Посібник для українського пластового юнацтва / Олександр Тисовський. – [4-те видання]. – Торонто: 1997. – 552 с.

9. XI Крайовий пластовий з'їзд. 5-6 квітня 2008 року, Київ. Матеріали та звіти.

Ірина Остапйовська

пр-т. Молоді, 8А/608

м. Луцьк

43024

е-mail: shuhlyadka@ukr.net; моб.тел. (099) 463 78 22